

CONGRES :

De Vrede van Parijs 1323 en de Schelderegio.

Abdij, Middelburg.

Donderdag 14 maart.

& Vrijdag 15 maart.

2024.

Het originele Vredesverdrag van Parijs van 6 maart 1323. Bron: Archives Départementales du Nord Lille, Musée 12.

Tweedaags congres Vrede van Parijs 1323-2023 in de Middelburgse abdij

Op 14 en 15 maart 2024 organiseert het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (KZGW) in samenwerking met het University College Roosevelt (UCR) het tweedaagse congres 'De Vrede van Parijs van 1323 en de Schelderegio'. De tijden zijn: donderdag 14 maart van 10.30 tot 17.00 uur en vrijdag 15 maart van 9.00 uur tot 17.00 uur.

Naar aanleiding van de zevenhonderdste verjaardag van het Verdrag van Parijs van 1323 besteedt het KZGW aandacht aan de ontwikkeling van de Schelderegio in de middeleeuwen. Na eeuwenlange conflicten die de graven van Holland, Henegouwen en Vlaanderen met elkaar uitvochten werden de grenzen tussen deze vorstendommen in 1323 vastgelegd. Deze geopolitieke ordening van de Schelderegio heeft zijn uitwerking tot op vandaag. Een van de uitkomsten was de vorming van een graafschap Zeeland, geregeerd door de graven van Holland en Henegouwen.

Na drie eerdere symposia (onder andere in Lille), twee tentoonstellingen en tal van publieksactiviteiten, laten 20 vooraanstaande wetenschappers uit Nederland en België hun licht schijnen op de ontwikkelingen in de Schelderegio voor en na de Vrede van Parijs. Het congres richt zich op een publiek van zowel experts als geïnteresseerden en wordt gehouden in de Middelburgse abdij.

Meer informatie op: <https://1323.info>

Namens het organiserend comité:

Dr. A.C. (Arjan) van Dixhoorn, Werkgroep Cultuurhistorie KZGW, UCR

Dr. P.G. (Peter) van Druenen, bestuursvoorzitter KZGW

Dr. G.E. (Gerard) van Keken, Werkgroep Cultuurhistorie KZGW

in dar ic niet en wille **D**ar ic de waerheit so verclare
 dat myn sijn ligghe stil **D**at men weten moete dat ware
 en verderue mit ledichheit **O**uden boeken hore ghewaghe
 willic val hier ter steden **D**at al tlant beneden nimaghe
 segghe wie de graue ware. **W**ilen neder zallen hier
 de hollant in hare iaren. **A**lso alst de stroom verlaet
 hadde onder haer beduac. **v**ander mazen en van den rive

On hoe verre dat haer ganc
 er rechte gaet in vrielant.
 also als icker bescreuen vant.
 in den doester reghemont.
 in latue in vraier wcont.
 onder fauele sonder lieghen.
 en sonder iemont te bedrieghen
 want er dinker mi wesen scande
 dat de hede vanden lande
 nder giesten vele weren
 en si des hebben vergheren
 want si selue sijn gheboeren
 en wie si waren hier tevoren
 die tlant wonne entie erve
 aer si of nutten te vderue
 dat willic hier doen weren
 die die lande hadden beseren
 ier te voren in ouden tiden
 en dit kortelike ouer liden
 die pine en dit ghepens
 endie v heer graue florens
 dat ghi sien moghet en horen
 want dat ghi sijt gheboeren
 en bi wat redenen ghi in hant
 hebben zeclant en hollant
 en bi wat redenen dat ghi soat
 vrielant dat v so seer vloect
 hem bid ic de noer en began
 en te ouer ghemene man
 om te bereyrene sette lantheren
 dat hi mi dat moete leuen

Die seet was dat west en sine
Niso als si valt in de zee
Dest steeckende mijn no mee
Dan totter lauereu of ter elien
Die keplere van romen selue
Dntslaghen menich warf dir lant
Want mene weet volc en steer i vat
Entie quaet te zoekene waren
Dicken quamē si met scaren
Din dat roomsche rike te cranke
En verheerden te rijn vranken
Wiltensborch hier haer hoeft star
Daer tvole menich ier in sac
Aons heren gheboernesse
CCC. ier zeshich ende zesse
Wort kepler valentiniāen
Soer kerste was hi sonder wacn
In sinen tiden waren si ghetoghe
De neder zallen en wilden poghen
Te nederne te roomsche ghewelt
Daer beghinse op een velr
De kepler ende wan hem an
Haer stepe en menighen man
Int neder lant neuen den rijn
Doe wan hi voert met siere pine
Aaer lant dat noch seer is valt
En setter in so menighen gals
Diese ghiselden en dwonghen
Te diene der roomscher tonghen
Dus moesten si den zeghe verliesen
Die neder zallen herten nu vresen

Eerste blad van een afschrift (ca. 1325-1350) op perkament van de Rijkskroniek van Melis Stoke die tussen 1290 en 1304 de gebeurtenissen rond het Hollandse gravenhuis beschreef en daarmee de voorgeschiedenis van de Vrede van Parijs in 1323. Koninklijke Bibliotheek, 128 E 3

.Programma

DONDERDAG 14 MAART

- 10:30-11:00 ontvangst
- 11:00-11:10 welkom & opening door Han Polman en Peter van Druenen
- 11:10-11:30 Het graafschap Zeeland, het Verdrag van Parijs en de Schelderegio door Arjan van Dixhoorn

Sessie 1

- 11:30-12:00 *Zeeland als Fries Scheldeland tot de elfde eeuw* door Hans Mol
- 12:00-12:30 *Zeelands voorsprong ter zee* door Louis Sicking
- 12:30-13:00 *De Antwerpse haringstapel en de visserij in de Scheldemond, 1357-1387* door Peter van Druenen

13:00-14:00 lunch

Sessie 2

- 14:00-14:30 *De Vier Ambachten, voorraadschuur van Vlaanderen tijdens de veertiende en vijftiende eeuw* door Adrie de Kraker
- 14:30-15:00 *De Schelde als territorium. De constructie en perceptie van een juridisch landschap in de laatmiddeleeuwse Nederlanden* door Mario Damen
- 15:00-15:30 *Een verloren keur uit 1453 en de wording van het graafschap Zeeland* door Arie van Steensel

15:30-15:45 koffie/thee

Sessie 3

- 15:45-16:15 *Een zee van steden in de zuidwestelijke delta (elfde tot veertiende eeuw)* door Reinout Rutte
- 16:15-16:45 *Stedelijkheid in de dertiende eeuw: de casus van Oud-Arnemuiden en Mortiere* door Gertrude van de Ketterij

VRIJDAG 15 MAART

- 9:00-9:20 ontvangst
- 9:20-9:30 heropening door Peter van Druenen

Sessie 1

- 9:30-10:00 *Het Zwinhaven netwerk. Een maritieme cultureel landschap van handel en verbondenheid* door Wim De Clercq
- 10:00-10:30 *Een graf voor een graaf, het grafmonument in de Koorkerk in regionale context* door Sanne Frequin
- 10:30-11:00 *In of van? De graven en hun territoriale identiteit* door Dick de Boer

11:00-11:15 koffie/thee

Sessie 2

- 11:15-11:45 *De volksprediker Tankelm in Zeeland en Antwerpen: missie en respons* door Jaap van Moolenbroek
- 11:45-12:15 *Religieuze patronen in het Scheldegebied* door Koen Goudriaan

12:15-13:30 lunch

Sessie 3

- 13:30-14:00 *Quels livres Florent V aurait-il lu? De mobiliteit van Franstalige literatuur in het Scheldestroomgebied (1200-1350)* door Dirk Schoenaers
- 14:00-14:30 *Meer, groter, beter? Tendensen in de Middelnederlandse literatuur, begin veertiende eeuw* door An Faems

14:30-14:45 koffie/thee

Sessie 4

- 14:45-15:15 *Documentaire diversiteit in laatmiddeleeuws Henegouwen* door Falco VanderSchueren
- 15:15-15:45 besluit door Arjan van Dixhoorn

16:00-18:00 borrel

Replica-reconstructie in gipsreliëf van de graftombe van Floris de Voogt in de Koorkerk van de Abdij van Middelburg, Cuyper Ateliers, ca. 1900. Cuypershuis Roermond, Houttuin.

Samenvattingen sprekers

DONDERDAG 14 MAART

11.10-11.30 *Het graafschap Zeeland, het Verdrag van Parijs en de Schelderegio*

Arjan van Dixhoorn

Na eeuwenlange conflicten die de graven van Holland, Henegouwen en Vlaanderen met elkaar uitvochten werden de grenzen tussen deze vorstendommen in 1323 vastgelegd. Een van de uitkomsten was de vorming van een graafschap Zeeland. Voor een goed begrip moet de wordingsgeschiedenis van dit nieuwe graafschap worden ingebed in de geschiedenis van een groter gebied: de Schelderegio.

11.30-12.00 *Zeeland als Fries Scheldeland tot de elfde eeuw*

Hans Mol

Volgens de Lex Frisionum van 800 behoorde het gebied dat nu Zeeland is vanouds tot de Friese landen langs de Noordzeekust. Hoewel nog weinig onderzocht is het aannemelijk dat dit vanouds Friese karakter van invloed is geweest op Zeelands ontwikkeling in later tijd. Belangrijk daarvoor is een reconstructie van het landschap tot omstreeks 1000 met de vroegst bekende nederzettingen en onder Utrecht ressorterende kerken.

12.00-12.30 *Zeelands voorsprong ter zee*

Louis Sicking

In de veertiende eeuw speelde de scheepvaart in Zeeland een opvallende rol, die de prestaties van het naburige Holland leek te overtreffen. Deze presentatie onderzoekt de aanwijzingen voor Zeelands voorsprong ter zee voordat Holland in de vijftiende eeuw naar voren kwam als het gewest met de grootste zeegaande vloot van de Lage Landen.

12.30-13.00 *De Antwerpse haringstapel en de visserij in de Scheldemond, 1357-1387*

Peter van Druenen

Vis, en dan met name haring, was voor Antwerpen een massaal aangevoerd en geconsumeerd voedingsmiddel. Over de logistieke en economische organisatie van deze sector in de stad én in de leverancierssteden is weinig bronnenmateriaal bewaard gebleven. We moeten het doen met afgeleide informatie, zoals de aan het stadsbestuur van Antwerpen gerichte aanbestedingsbrieven uit de jaren 1360 van drie Zeeuwse steden, waaronder Vlissingen. Of waren het geen aanbestedingsbrieven?

14.00-14.30 *De Vier Ambachten, voorraadschuur van Vlaanderen tijdens de veertiende en vijftiende eeuw*

Adrie de Kraker

Het plattelandsdistrict in het noordoosten van Vlaanderen werd gevormd de Vier Ambachten met daarin de steden Axel, Hulst en zijdelings ook Biervliet. Met zijn moeren in het zuiden en de vruchtbare kleigronden langs de Honte en zijn inhammen leverde het gebied voedsel en grond- en brandstoffen aan de grote Vlaamse centra. Op handelsgebied was het een schakel tussen Vlaanderen en Zeeland. In deze lezing wordt ingegaan op de inrichting van het bestuur van de Vier Ambachten en zijn functioneren en de exploitatie van de kleigronden en moeren. De specifieke relatie tussen de Vier Ambachten en Zeeland wordt toegelicht aan de hand van de onderlinge handelsrelaties.

14.30-15.00 *De Schelde als territorium. De constructie en perceptie van een juridisch landschap in de laatmiddeleeuwse Nederlanden*

Mario Damen

Het voortdurende conflict over de tol in het Schelde-estuarium in de late middeleeuwen biedt een fascinerende gevalstudie van een juridisch landschap, omdat het op het kruispunt ligt van drie vorstendommen: Brabant, Zeeland en Holland. Deze lezing richt zich niet op de rol van de Schelde en de Honte als grensrivieren maar op de constructie en perceptie van deze rivieren als een juridisch landschap door de interactie van vorsten die beweerden de formele eigenaren te zijn; stedelijke elites, kooplieden en schippers die het meest intensief gebruik maakten van deze waterwegen; en edelen die heerlijkheden bezaten langs de rivier en hun rechten uitbreidden tot in het water.

15.00-15.30 *Een verloren keur uit 1453 en de wording van het graafschap Zeeland*

Arie van Steensel

Vanaf de dertiende eeuw vaardigde de graaf meerdere keren een keur uit in Zeeland. In 1453 mislukte een poging van de Zeeuwen om de keur te herzien. De inhoud van de recent teruggevonden ontwerpakte daarvoor staat in deze presentatie centraal, alsook de vraag waarom het niet tot een uitvaardiging kwam. Tot slot wordt ingegaan op de betekenis van de landkeur voor het ontstaan van het graafschap.

15.45-16.15 *Een zee van steden in de zuidwestelijke delta (elfde tot veertiende eeuw)*

Reinout Rutte

Het huidige Zeeland is bijzonder rijk aan steden en stadjes, zoals Zierikzee, Brouwershaven, Veere, Middelburg, Vlissingen, Goes, Tholen, Hulst, Axel, Oostburg, Sluis en Aardenburg. Deze ontstonden in een periode van ongeveer vierhonderd jaar, van de elfde tot en met de veertiende eeuw. Hoe was het mogelijk dat daar zoveel steden tot stand kwamen? En wat voor

steden waren het eigenlijk? Hoe staken ze ruimtelijk in elkaar en hoe hing hun opkomst samen met de handelsstromen in de zuidwestelijke delta?

16.15-16.45 *Stedelijkheid in de dertiende eeuw: de casus van Oud-Arnemuiden en Mortiere Gertrude van de Ketterij*

In de late dertiende eeuw werd er aan de oever van de Arne een versterkt stenen huis gebouwd in opdracht van Floris V, de graaf van Holland. Ook stichtte hij daar de stad Arnemuiden. Floris kon een dergelijke machtsbasis goed gebruiken in zijn strijd tegen Zeeuwse edelen en zijn schoonvader Gwijde van Dampierre, de graaf van Vlaanderen.

Vrijdag 15 maart

09.30-10.00 *Het Zwinhaven netwerk. Een maritieme cultureel landschap van handel en verbondenheid.*

Wim De Clercq

Rond 1300 centreerde een fors deel van de maritieme handelsactiviteit in Vlaanderen zich rond de Zwingeul. De Scheldekaart geeft aan hoe deze grote getijdengeul gaandeweg een zuidelijke tak van het mondingsgebied van de Westerschelde werd. In de lezing zal dieper worden ingegaan op de ontwikkeling van het stedelijk netwerk en de handel in het gebied, met een nadruk op de studie van materiële cultuur en interregionale connectiviteit.

10.00-10.30 *Een graf voor een graaf, het grafmonument in de Koorkerk in regionale context*
Sanne Frequin

In de Koorkerk te Middelburg bevindt zich een zwaar beschadigd grafmonument van zwarte steen. Over de identiteit van de eigenaar het grafmonument is al het nodige gezegd: is het rooms-koning Willem II of van Floris de Voogd? Een vergelijking met contemporaine grafmonumenten van de graven van Henegouwen brengt een nieuw argument in deze discussie en wijst wellicht ook naar een mogelijke opdrachtgeefster.

10.30-11.00 *In of van? De graven en hun territoriale identiteit*
Dick de Boer

In hoeverre identificeerde de middeleeuwse landsheer zich met zijn gewest, en omgekeerd? Naarmate het clusteringsproces van territoriale macht steeds meer, en verder uiteen liggende gebieden in een dynastieke greep bracht, werd vragen naar de zichtbaarheid van de landsheer, het beeld van het bestuur en daarmee naar de territoriale identificatie steeds belangrijker. De combinatie van Henegouwen, Holland en Zeeland biedt een boeiende testcase voor deze problematiek. In de lezing wordt geprobeerd het huis Avesnes in breder verband te plaatsen en van Floris V tot Albrecht van Beieren hun territoriale identiteit te schetsen.

11.15-11.45 *De volksprediker Tankelm in Zeeland en Antwerpen: missie en respons*
Jaap van Moolenbroek

Rond 1100 streefde de volksprediker Tankelm blijkbaar naar een religieus reveil in de noordelijke Scheldestreek. De voortvarende wijze waarop hij te werk ging, leidde tot een conflict met de clerus. Zijn succes, mislukking en nalatenschap kunnen worden verhelderd door vergelijking met het optreden van andere ‘Wanderprediger’ in deze periode van religieus-kerkelijke onrust.

11.45-12.15 *Religieuze patronen in het Scheldegebied*
Koen Goudriaan

In het middeleeuwse Zeeland was de politieke invloed van Holland uiteindelijk sterker dan die van Vlaanderen. Mijn bijdrage bespreekt enkele sociaal-religieuze ontwikkelingen waarin Zeeland meer het Vlaamse dan het Hollandse patroon vertoont. Het betoog wordt toegespitst op de ontplooiing van zorg voor de naaste als taak van hospitalen en van religieuze gemeenschappen.

13.30-14.00 *Quels livres Florent V aurait-il lu? De mobiliteit van Franstalige literatuur in het Scheldestroomgebied (1200-1350)*

Dirk Schoenaers

In de Nederlanden was Franstalige literatuur diep verankerd in de lokale bodem. Tegelijk overschreed ze met gemak regionale grenzen. In de zuidelijke steden floreerde de productie van luxehandschriften met internationale bestsellers. De adellijke hoven waren pleisterplaatsen voor Franstalige dichters, maar ook elders vonden verhalen over o.a. Troje, Artur en Karel de Grote een publiek.

14.00-14.30 *Meer, groter, beter? Tendensen in de Middelnederlandse literatuur, begin veertiende eeuw*

An Faems

Voor de Middelnederlandse literatuur betekent de veertiende eeuw een periode van expansie en vernieuwing. Dat geldt voor vormen en stoffen, maar ook voor schrijversprofielen en publieksgroepen. Veel teksten uit deze periode zijn lang miskend geweest, maar recent onderzoek vestigt de aandacht op de eigen merites van deze teksten. In deze lezing onderzoek ik in hoeverre de teksten uit de Schelderegio in dit plaatje passen.

14.45-15.15 *Documentaire diversiteit in laatmiddeleeuws Henegouwen*
Falco VanderSchueren

Een Duitse luchtaanval op Mons legde in 1940 grote delen van het Rijksarchief in as. Gelukkig ging niet alles onvermijdelijk in vlammen op. Honderden schepenchirografen, zegeloorkonden en notarisakten bleven als bij wonder gespaard. Ze bieden een unieke inkijk in de Henegouwse samenleving tijdens de middeleeuwen. En ze getuigen ontegensprekelijk van een maatschappij in volle verandering.

Namens het wetenschappelijk comité

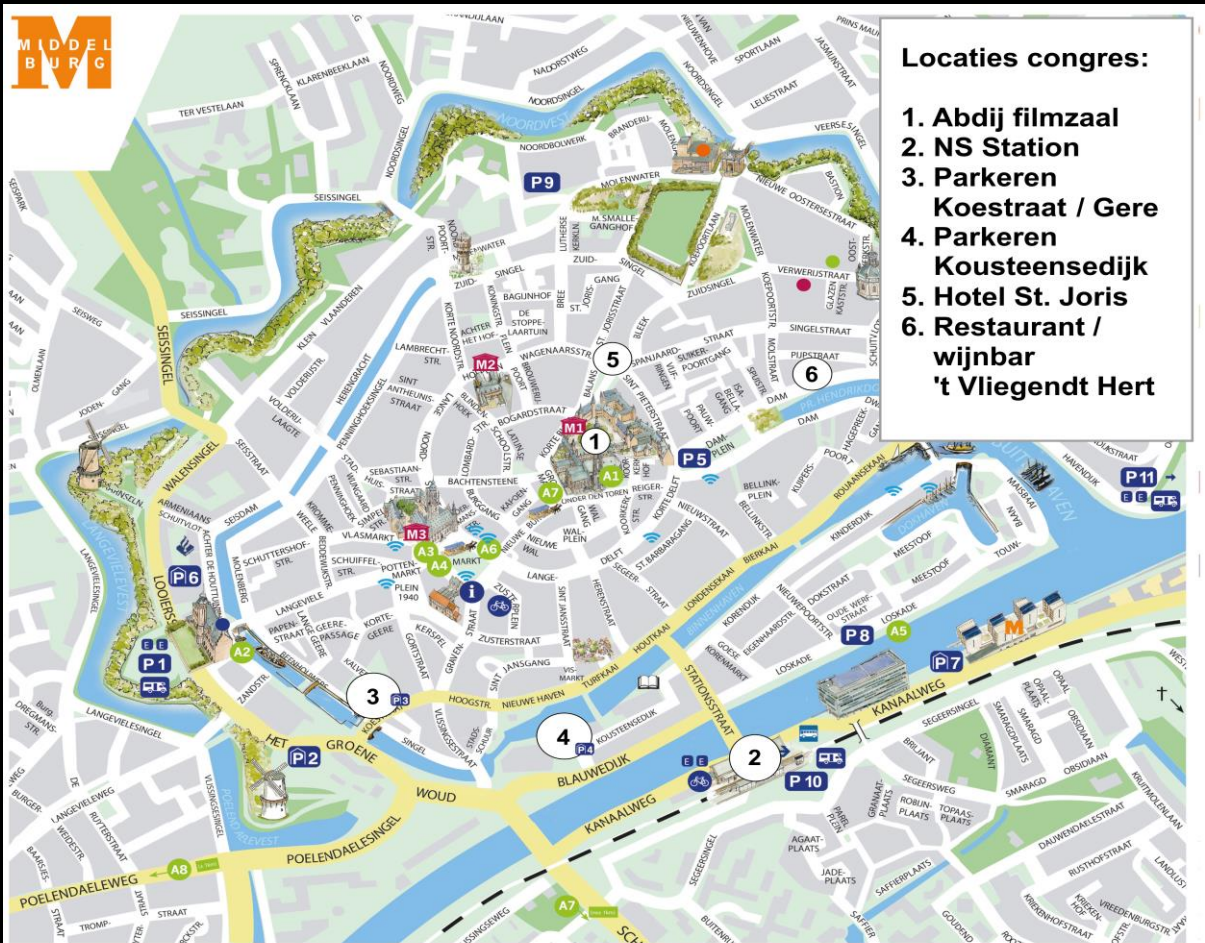
Arjan van Dixhoorn

Peter van Druenen

Koen Goudriaan

Gerard van Keken

Adrie de Kraker

Locaties congres:

1. Abdij filmzaal
2. NS Station
3. Parkeren Koestraat / Gere
4. Parkeren Kousteensedijk
5. Hotel St. Joris
6. Restaurant / wijnbar 't Vliegendt Hert

Centrum van Middelburg

Openbare gebouwen

- Station NS
- Busstation
- Politiebureau
- Stads kantoor
- Tourist Shop
- Zeeuwse Bibliotheek
- Stadsschouwburg
- Cinema Middelburg
- Minitheater
- Zeeuwse Concertzaal
- Begraafplaats en crematorium

Attracties

- Lange Jan
- Rondvaart Middelburg
- Rondleiding stadhuis
- Stadswandeling
- Rondvaarten vanuit Middelburg
- Paardentram
- ZEP Middelburg
- Park Toorenvliedt

Musea

- Zeeuws Museum
- Zeeuws Archief
- Vleeshal

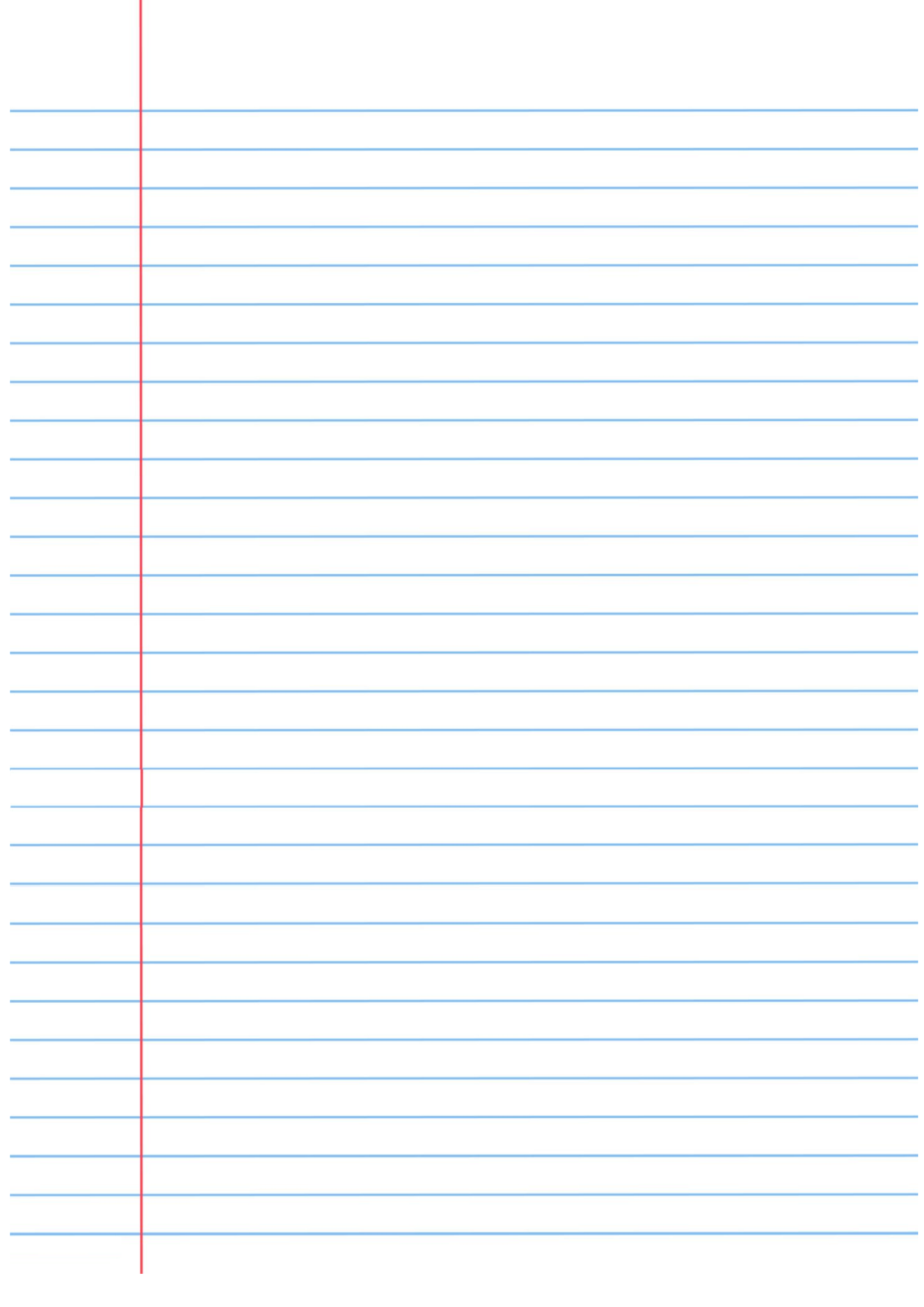
Musea

- Zeeuws Museum
- Zeeuws Archief
- Vleeshal

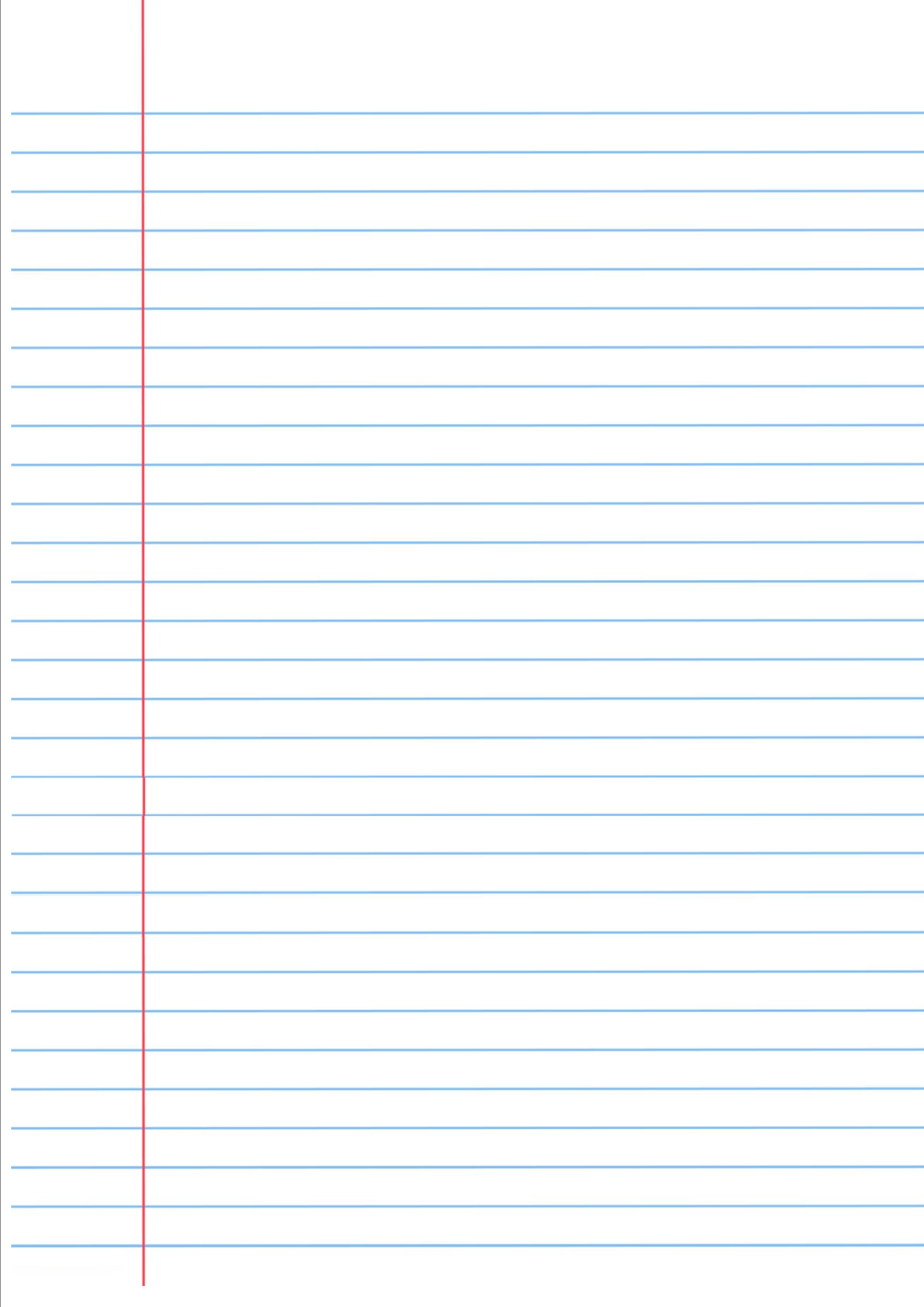
Parkeergelegenheden

- Hof van Tange
- Het Groene Woud
- Koestraat / Gere
- Kousteensedijk
- Damplein
- Achter de Houttuinen
- Kanaalweg
- Loskade
- Gratis parkeerterrein Oude Veerseweg
- Kanaalweg (NS)
- Op het Zusterplein en bij het station zijn bewaakte fietsstallingen.
- E-laad parkeerplaatsen
- Wifi punt

Volg de blauwe bewegwijzering met de P. Deze route leidt je snel naar de verschillende garages en parkeerterreinen. Volop parkeergelegenheid tegen een scherp tarief. De parkeergarages zijn 24 uur per dag, 7 dagen per week geopend. Het betaald parkeren is van kracht van maandag t/m zaterdag van 08.00 uur t/m 20.00 uur. Gratis parkeren in heel Middelburg op zon- en nationale feestdagen.

Help mee Zeeland te laten schitteren!

Het KZGW is opgericht in 1769 en is een van de oudste nog zeer actieve cultureel-wetenschappelijke verenigingen van Nederland. De 1.400 leden en de 80 vrijwilligers van het KZGW dragen Zeeland in hun hart. Door middel van onze collecties (meer dan 200.000 objecten!), boeken, tijdschriften, exposities, lezingen, concerten, video's en congressen laten wij Zeeland schitteren. Zowel binnen de provinciegrenzen als ver daarbuiten. Het Genootschap was en is dé autoriteit op het gebied van de Zeeuwse kunsten en wetenschappen en wil dat nog lang blijven.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap van het KZGW staat voor iedereen open. Leden ontvangen Tijdschrift Zeeland (4 keer per jaar) en het tweedelige jaarboek Archief en krijgen 50% korting op de toegang tot het Zeeuws Museum. Daarnaast genieten zij reductie op deelname aan de lezingen en op de aankoop van publicaties. De contributie bedraagt € 52,50 per jaar, voor huisgenootleden € 16,-. Jeugdleden (tot 30 jaar) betalen € 25,-. Een digitaal lidmaatschap kost € 30,- per jaar. U ontvangt dan alle uitgaven van het KZGW als PDF en als eBook.

Nieuwe leden

krijgen als welkomstgeschenk het prachtige collectieboek Van Wijs en Waan toegestuurd.

Maakt u iemand lid?

Dan kunt u een boek uitzoeken uit onze catalogus (waarin zich ook zeer oude uitgaven in nieuwstaat bevinden).

Overtuigd?

Ga dan naar <https://kzgw.nl/lid-worden>.